

Предложенный автором методический подход был апробирован и внедрен в практическую деятельность предприятий различных форм собственности Харьковского региона. В результате проведенных расчетов по данным ТОВ "Алком" за трехлетний период рекламной деятельности, автором получено следующее корреляционно-регрессионное уравнение, прогнозирующее эффективность рекламной кампании:

$$b = 2,6295 a_1 + 1,80247 a_2 + 2,77149 a_3 + 1284,1245.$$

Использование данного уравнения предприятием позволило подтвердить достоверность предложенного подхода и со значительной степенью точности прогнозировать эффективность рекламной кампании в зависимости от планируемого значения используемых факторов. Данная модель используется предприятием для краткосрочного планирования исследуемых факторов и стратегического прогнозирования рекламной деятельности на более продолжительный период времени.

Таким образом, автором усовершенствовано методическое обеспечение рекламного процесса путем систематизации и тщательного изучения существующих подходов, определена роль и место корреляционно-регрессионного анализа в оценке эффективности рекламы, определена система факторов, оказывающих влияние на результирующий показатель рекламной кампании, что обосновано практическими расчетами и выводами, подкрепленными данными различных исследований социально-экономического уровня.

Использование предложенной автором модели оценки эффективности рекламы позволяет учесть различные факторы внешней и внутренней среды деятельности предприятия и комплексно использовать их влияние при стратегическом прогнозировании рекламной деятельности.

Литература: 1. Амблер Т. Практический маркетинг: марочный капитал, маркетинговые войны, позиционирование, парадоксы дзен-буддизма: Пер. с англ. И. Петровой, В. Васильевой /Под общ. ред. Ю. Н. Каптуровского. — СПб.: Питер, 2001.— 396 с. 2. Картер Гарри. Эффективная реклама. Путеводитель для малого и среднего бизнеса /Пер. с англ. — К.: Сирина, 1998. — 204 с. 3. Голубков Е. П. Маркетинговые исследования рекламной деятельности // Маркетинг в России и за рубежом. — 2000. — №3. — С. 20 – 38. 4. Славин В. Шапиро С. Математическая модель эффективности рекламы //Бизнес Информ. — 1998. — №7. — С. 71 – 74.

УДК 332.14

Узунов Ф. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ І КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД ОЦІНКИ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

The main concepts of assessing the standard and quality of living of population are observed in the article. The component structure of the standard and quality of living of population is analysed. The list of elements of its main components formed by the authors is suggested.

В економічній літературі зустрічаються різні терміни з подібним значенням: "народний добробут", "рівень життя населення", "якість життя населення", "спосіб життя" і "стиль життя".

Розглянемо існуючі точки зору провідних вчених на вказані вище поняття.

Так, на думку М. П. Федоренко та Н. М. Римашевської, термін "народний добробут" відображає розвиток потреб людей, стан і способи їх задоволення стосовно основних сфер життєдіяльності — сфери праці, споживання, культури, репродуктивної поведінки, суспільно-політичного життя [1, с. 12].

На погляд В. М. Жеребіна та А. М. Романова, "...у змісті терміна "народний добробут" виразно проглядається такий суттєвий значеннєвий елемент, як характеристика майнового становища підприємства" [1, с. 12].

На сьогодні ж термін "народний добробут" фактично вийшов з ужитку з таких причин: по-перше, тому, що поняття стосується централізованої планової економіки, по-друге, під впливом значного поширення понять "рівень" і "якість життя", по-третє, у зв'язку з певною несумісністю терміна "добробут", що має позитивний значеннєвий відтінок, зі значним зниженням рівня життя населення країни.

В економічній літературі не існує й однозначного підходу до визначення терміна "рівень життя". При дослідженні й вирішенні різних соціально-економічних завдань використовуються й різні тлумачення даного терміна. Це пов'язано з тим, що поняття "рівень життя" є складним і багатограним.

Найчастіше в літературі використовуються такі тлумачення цього терміна.

На думку В. Ф. Майєра, "під рівнем життя звичайно прийнято розуміти забезпеченість населення необ-

хідними для життя матеріальними і культурними (духовними) благами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення потреб людини в цих благах" [2, с. 8].

Б. М. Дубсон вважає, що "під рівнем життя розуміється досягнутий рівень споживання населенням благ і послуг, ступінь задоволення суспільно визнаних потреб" [3, с. 8].

У той же час В. О. Мандибуря дотримується точки зору, що "рівень життя характеризує досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення (не тільки фізичних, а й і соціальних, інтелектуальних, духовних, політичних), включаючи реальні економічні джерела і соціально-правові гарантії забезпечення умов життєдіяльності населення" [4, с. 13].

На думку авторів В. М. Жеребіна та А. М. Романова, подані в науковій літературі визначення рівня життя ґрунтуються на різних вихідних поняттях — виробництві, споживанні, доходах, вартості життя, споживчих нормативах і стандартах — або відштовхуються від них, або мають комплексний, багатаспектний характер [1, с. 13].

Деякі дослідники, які трактують і розвивають поняття "вартість життя", практично прирівнюють його до поняття "рівень життя". Наприклад, В. М. Рутгайзер вказує: "...у класичному розумінні термін "вартість життя" використовується для позначення вартості сукупності предметів споживання, що відповідає певному рівню задоволення потреб" [1, с. 16].

При такому розумінні термін "вартість життя" найбільшою мірою відповідає змістові понять "рівень життя" і "добробут населення".

В економічній літературі існують різні точки зору щодо визначення поняття "якість життя населення". Нижче подано основні з них.

Наприклад, Л. Ф. Удотова вважає, що "якість життя — ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам" [5, с. 240].

На думку М. Р.Єфімової та С. Г. Бичкової "під якістю життя розуміється задоволеність населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів" [6, с. 462].

Б. М. Дубсон вважає, що "словосполучення "якість життя" дозволяє вкладати в нього різний зміст — від цілком конкретних питань, що стосуються умов праці і побуту людей, до загальнолюдських проблем людського буття" [3, с. 8].

Перш ніж уточнити й більш чітко визначити сутність понять "якість життя населення" і "рівень життя населення", необхідно з позиції системного підходу уявити місце людини в навколишньому середовищі. На рис. 1 зображено схему взаємозв'язку людини, навколишнього середовища і сфери буття, в якій вона застосовує свою працю.

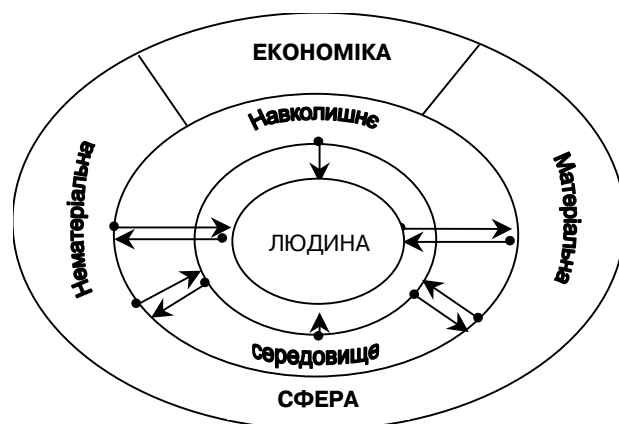

Рис. 1. Схема взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем та економікою

З рис. 1 видно, що людина взаємодіє з економікою, продаючи свою працю й одержуючи за неї грошову винагороду, а також споживаючи товари й одержуючи послуги від різних її секторів. Разом з тим на людину діє навколишнє середовище, справляючи негативний або позитивний вплив на стан її здоров'я і тривалість життя. У свою чергу економіка, споживаючи природні ресурси з навколишнього середовища, може позитивно або негативно впливати на неї.

На рис. 1 показано, що людина, природа й економіка тісно взаємопов'язані між собою прямими і зворотними зв'язками.

Слід зазначити, що людина не живе на планеті одна, її оточують інші індивіди, які належать до різних рас, національностей, держав. При цьому люди, спілкуючись між собою, відпочиваючи і працюючи, спільно виробляють певні критерії оцінки поточних потреб у благах і послугах, а також довгострокові цінності у своєму житті.

Слід більш докладно зупинитися на поняттях "потреба" і "цінність".

С. І. Ожегов поняття "потреба" трактує як "потребу (нужду) в чому-небудь, що вимагає задоволення" [7, с. 572].

Існують різні підходи до класифікації потреб людини.

Так, А. Маслоу запропонував таку ієрархічну піраміду потреб людини, як показано на рис. 2.

Рис. 2. Ієрархічна піраміда потреб людини за А. Маслоу [8, с. 367]

Як видно з рис. 2, А. Маслоу групує потреби за такими категоріями:

- фізіологічні потреби;
- потреби в безпеці;
- соціальні потреби;
- потреби в повазі;
- потреби в самовираженні.

Основна критика теорії А. Маслоу зводиться до того, що йому не вдалося врахувати індивідуальних відмінностей людей [8]. Крім того, деякі вчені вважають, що в його теорії не повністю підтвердилося положення про те, що задоволення якої-небудь однієї потреби не приводить до автоматичного залучення потреб наступного рівня [8].

С. М. Лисенко [9] конкретизує ієрархічну піраміду потреб людини А. Маслоу за допомогою трьох рівнів: класи потреб → групи потреб → конкретизовані потреби.

На думку М. Д. Кремльова [10], потреби людини можна зобразити таким чином (рис. 3).

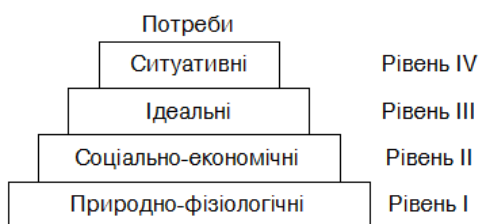

Рис. 3. Ієрархія потреб людини за М. Д. Кремльовим

До рівня I М. Д. Кремльов відносить природно-фізіологічні потреби, без яких неможливе життя будь-якої живої істоти (наприклад, їжа, вода, повітря, одяг, житло, самозахист та ін.).

Рівень II містить соціально-економічні потреби (бажання мати блага). Усі ці потреби також природні, але не завжди необхідні. До них можна віднести потреби в праці, знаннях, відпочинку та ін.

Потреби рівня III можна назвати ідеальними, або духовними, що виникають у мислячої людини, здатної до саморозвитку й самовдосконалення (потреби в досягненнях культури, науки, інформації тощо).

На рівні IV знаходяться потреби ситуативні, що виявляються в самоствердженні особистості, прагненні до влади над іншими та ін.

Теорією потреб, у якій основний акцент зроблено на потребі вищого рівня, є теорія Д. М. Клеппанда. Він вважав, що людям властиві потреби влади, успіху й причетності [8, с. 371].

Ф. Герцберг розробив теорію потреб, згідно з якою вони поділяються на гігієнічні фактори й мотивації [8, с. 372].

Слід зазначити, що між теоріями А. Маслоу й Ф. Герцберга багато спільного. Але мають вони й розбіжності: А. Маслоу розглядає гігієнічні фактори як щось, що викликає ту або іншу лінію поведінки. Ф. Герцберг, навпаки, вважає, що працівник починає звертати увагу

на гігієнічні фактори тільки тоді, коли визнає їх реалізацію неадекватною або несправедливою.

Зараз в економічній літературі поняття "цінність", так само, як і поняття "потреба", трактується вченими неоднозначно. Крім того, класифікація цінностей у дослідників різна.

Так, С. І. Ожегов поняття "цінність" визначає як "важливість, значення" [7, с. 873]. М. Рокич пише, що "цінність — це стійке переконання в тому, що яка-небудь форма поведінки чи кінцевого стану існування є для людини або суспільства більш прийнятною, ніж протилежна форма поведінки або кінцевого стану" [11, с. 241]. Ш. Шварц стверджує, що цінності — це існуючі поза ситуацією задачі, які служать інтересам індивідів або групи і представляють одну з десяти мотивацій або типів цінностей. Ці мотивації (типи цінностей) є основними принципами, на яких побудовано життя людини [11, с. 242]. Р. Д. Блеквелл, П. У. Мініард і Д. Ф. Енджел зазначають: "Цінності є уявленнями споживача про життя і прийнятну поведінку" [11, с. 240]. Згідно з Ж.-Ж. Ламбеном, "цінності — це наші ідеї про те, що для нас бажано" [12, с. 76].

Деякі вчені розробили список цінностей, які можна було б належним чином виміряти.

Наприклад, Кайле визначив вісім сумарних термінальних цінностей [12, с. 77]:

- повага до себе;
- безпека;
- теплі взаємовідносини;
- почуття досягнутого;
- задоволеність собою;
- повага до себе з боку інших;
- відчуття належності;
- радість (задоволення), приємне збудження.

Шет, Ньюман і Гросс виділили функціональну, соціальну, емоційну, епістемічну й умовну цінності [12, с. 77, 78].

На думку авторів [8], цінності відображають три універсальні потреби людського існування: біологічні потреби, вимоги скоординованих соціальних взаємодій і все, що потрібно для виживання та функціонування групи. У них виражені цілі, які мотивують людей, і прийнятні засоби їх досягнення.

М. Рокич запропонував таку шкалу цінностей (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала цінностей за М. Рокичем [11, с. 242]

Бажаний стан (бажаний кінцевий стан)	Інструментальна компонента (модель поведінки)
1	2
Комфортне життя	Честолубство
Захоплююче життя	Широта поглядів
Успіх	Талант
Життя в злагоді	Бадьорість

Закінчення табл. 1

1	2
Життя в красі	Чистота
Рівноправність	Сміливість
Безпека родини	Прощення
Свобода	Допомога
Щастя	Чесність
Внутрішня гармонія	Уява
Зріла любов	Незалежність
Національна безпека	Інтелект
Насолода	Логіка
Порятунок	Любов
Самоповага	Служняність
Соціальне визнання	Ввічливість
Щира дружба	Відповідальність
Мудрість	Самоконтроль

Порівняння наведених вище теорій потреб і цінностей показує, що потреби й цінності співвідносяться.

Так, функціональна цінність Шета, Ньюмена і Гросса кореспондується із загальною мотивацією до комфорту в рамках первинних потреб Меррея та з фізіологічними потребами й потребами в безпеці А. Маслоу. Соціальні та емоційні цінності кореспондуються із соціальними потребами у відчутті належності й любові А. Маслоу, із "соціальним визнанням" і "щирою дружбаю" М. Рокича, епістемічна цінність подібна до "потреби в самоактуалізації" А. Маслоу, "прийнятного життя" і "насолоди" М. Рокича, а також більш загальної потреби в стимуляції та насолоді [12, с. 78].

Спираючись на рис. 1, а також на викладені вище теорії потреб і цінностей, життя людини можна подати як сукупність таких компонент (рис. 4).

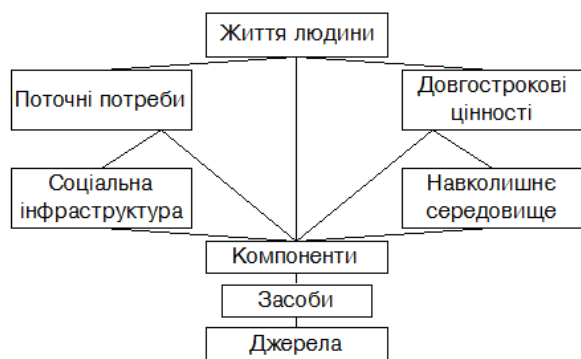

Рис. 4. Схема взаємозв'язку компонент, що визначають життя людини

З рис. 4 видно, що життя людини визначають довгострокові цінності й поточні потреби, які задовольняються за допомогою засобів. У свою чергу, засоби використовуються як безпосередньо на задоволення поточних потреб і довгострокових цінностей, так і на створення соціальної інфраструктури й підтримку прийнятного середовища проживання.

Таким чином, життя людини (G) можна подати як сукупність складових її компонент у вигляді такої моделі:

$$G = \langle Z, P, S, C \rangle,$$

де Z — довгострокові цінності;
 P — поточні потреби;
 S — навколишнє середовище;
 C — соціальна інфраструктура.

Перш ніж визначити конкретні складові, які входять до тієї або іншої компоненти, що характеризує життя людини, слід розглянути, чи відрізняються поняття "рівень" і "якість".

У тлумачному словнику С. І. Ожегова подані такі тлумачення:

"Рівень — ступінь величини, розвитку, значимості чого-небудь. Рівень життя — ступінь задоволення населення матеріальними і духовними цінностями" [7, с. 837].

"Якість — та чи інша властивість, ознака, яка визначає достоїнство чого-небудь; сукупність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють предмет або явище від інших і які надають йому визначеності" [7, с. 270].

Стосовно оцінки життя людини ці терміни матимуть такі визначення:

рівень життя населення — це кількісна та якісна характеристика ступеня досягнення компонент життя людини;

якість життя населення — якісна характеристика ієрархії значення задоволення компонент життя людини.

Аналіз робіт деяких вчених [12; 8] дозволив побудувати ієрархічну піраміду значення компонент життя людини (рис. 5).

Рис. 5. Ієрархічна піраміда значення компонент життя людини

Як видно з рис. 5, для людини найважливішими в житті є довгострокові цінності. Найменше значення для неї має соціальна інфраструктура.

Для того, щоб управляти процесом підвищення рівня та якості життя населення, необхідно оцінювати їх компоненти, а це вимагає конкретизації переліку елементів, що входять до складу тієї або іншої компоненти.